אמנות

ציור

מאירוביץ - מאבק בשיתוק

„ב־6 באפריל 1971, בשעה ארבע לפנות בוקר, קיבל התקף שיתוק בחצי גופו הימני. אחרי שבועות אחדים החל לצייר ביד שמאל, וכך צייר יום יום, לרוב עד שעות הצהריים, בכוח מדהים.“ כך מתארת הסופרת יהודית הנדל את אחד מריגעי המשבר של בעלה, הצייר המנוח צבי מאירוביץ, ואת מאבקו עם כוחות הסבל, ו־נצחונו עליהם. „מאירוביץ היה קם תמיד מוקדם בבוקר ואומר: ‚היום אני לא מצייר,‘ וברוח לבית־קפה... אחר־כך היה עולה הביתה, נכנס לאטליה ועובד שעות רבות.“

מאבק האיתנים של האמן, הנחשב כיום אחד מחשובי הציור הישראלי, החל שנים רבות קודם לכן, עוד בנעוריו של האמן, שנולד בפולין למישפחה יהודית אדוקה. הוא נשלח ללמוד בברלין, במכון הגבוה לילמודי יהדות, על־מנת להיות לרב. כדי להתקיים, צייר פלאקטים לחברת סרטים, ומימש את חלומו, כשלמד באקדמיה ל־ציור בברלין.

את ברלין עזב, כשהחלו רדיפות ה־יהודים, ב־1934, ובא לחיפה, שבה גר עד יום מותו, ב־1974. בשנים הראשונות צייר בדים בצבעים פהים, אטומים משהו, ש־הזכירו את רוח הציור הצרפתי והאירופי של תחילת המאה. אך עם חלוף השנים, אולי בגלל השיתוק החלקי, עבר לציורי טכניקה מעורבת של גירי פנדה וצבע־שמן, בליווי שירבוטים עזים וסוערים של עיפ־רון, שהפכו כל־כך אישיים ואופייניים לו.

בציורים של השנים האחרונות — ש־אותם נאלץ לצייר בישיבה, וביד שמאל — החלה לפרוץ בהירות כמעט מסנוורת, מבעד לצבעים היפהפיים של הפסטלים. וכך, מה־אסון — נולדו יצירות נפלאות. ציוריו האחרונים הביאו ליתר־עומק וחדות בביטוי האישי של האמן, כשתחת להתרכז בבניית כתמי צבע כהים, מרוכזים וכבדים, החל האביב לפרוח ביצירותיו.

אופקים. אי־אפשר לשכוח את חלקו בייסוד קבוצת אופקים חדשים. קבוצת אמנים זו, שעל חבריה נמנו שטרייכמן, זריצקי, סטמצקי, אריה ארוך ועוד, נחשבת בתולדות הציור הישראלי כשלב המכריע בציור הישראלי, שהיווה במשך קרוב ל־מחצית המאה חיקוי חיוור לציור האירו־פאי, שממנו שאבו כל ציירי הארץ את השראתם. הציור הישראלי של „אחרי אפ־קים חדשים“ לא היה כבר מה שהיה קודם לכן. הוא הפך ישראלי ממש. דבר שבא לביטוי הן במעבר לציור מופשט אכספרס־יוניסטי או לירי, ושנחשב באותם ימים ממש טריפה, והן בלוח צבעים נקיים ובהירים, שהקרינו את אורה המופז של ארץ־ישראל. את ציורו של זריצקי, שהיה תלוי בבניין ציבורי, ציווה בשעתו בן־גוריון להסיר. והוא הטיל חרם על הצייר ימים רבים. אך קבוצת אופקים חדשים המ־התייחסות לסובב אותו: חלון חדרו, נופי שיכה ליצור בדרכה שלה, ולהביא בכך את האמנות בארץ לרמה בינלאומית מכו־בדת. עד היום, רבים מבין הציירים נמ־צאים ממשיכי דרכו של אריה ארוך ה־מנוח, בסגנון המופשט הלירי, וחלקם של מאירוביץ וחבריו בתולדות האמנות נכבד.

לפני כמה שנים, ב־1976, נערכה לו תערוכת־יחיד במוסיאון ישראל. אז הוצגו רק עבודותיו בפנדה, שהן מעולות, אך התמונה לא היתה שלמה. הפעם, בתערוכה הרטרוספקטיבית במוסיאון תל־אביב, הש־כיל אוצר התערוכה, מרק שפס, להציג את כל מכלול יצירותיו, המייצגות כמעט את כל תקופות חייו. הציורים מוצג־ים בסדר כרונולוגי, כך שכל התפתחותו כאמן ברורה לכל מבקר, ומהווה כעין סיפור חיים בציור. מאירוביץ אהב את הטבע ואת הסובב אותו. גם כשצייר בסגנון מופשט — היתה נקודת המוצא שלו ה־הארץ שכל־כך אהב, ים־המלח, זכרון־יעקב.

כנהוג במרכזי תרבות עולמיים, שבהם מוצגות בד בבד עם תערוכת יחיד במוסי־און תערוכות מקבילות בגלריות פרטיות, מציגה הדסה קלצ'קין, כחלק מאוסף ה־גלריה שלה, ציורים ישנים של מאירוביץ, המעוררים רטט של נוסטלגיה. כך, למשל, ציור נוף של חיפה, כשהיתה עדין עיירה כמעט, מהשנים הראשונות של הצייר ב־חיפה, או ציורים פיגורטיוויים של טבע דומם, מהתקופה שבה הוא עדיין „לא התקלקל“. גם גלריה גבעון עומדת להציג תערוכה מיצירותיו בזמן הקרוב, יכל זה יחד מהווה מחווה הולמת לאמן דגול שהלך לעולמו, ושבימי חייו לא זכה ב־הוקרה שהגיעה לו.

לתת כל־כך הרבה מעצמו בציור — ליריות ועוצמה גם יחד.

שאול קנז - פוליטיקה ואמנות

שאול קנז, בחור מזוקן, כחול־עיניים ומתולתל־שיער, בעל חזות צעירה מכפי גילו (39). בחיים היום־יומיים הוא גרפיקאי ביומון על המשמר, ובסופי־שבוע הוא קיבוצניק בגן־שמואל. באכסדרת תיאטרון צוותא הוא עומד ליד תערוכת־היחיד ה־חדשה שלו.

על הקיר שמול הכניסה, כמה עשרות צילומים של אריק שרון, ומעל כל צילום תוספת של כמה מילים בכתב ידם של המבקרים בתערוכה.

מהן האסוציאציות שגורם אריק שרון לבאי צוותא, הגורמות להם לכתוב מה שכתבו? את זאת אין לדעת. בין המילים הכתובות: „בן זונה“, „לך לשומרי־מישקל“, „אריק — עריק“, ועוד. הכתובות מהוות חלק בלתי־נפרד מהיצירה של שאול קנז. האם הוא מזדהה עם התוספות ל־יצירה? „אין זו יצירה ממש שלי, ולכן לא חתמתי אפילו עליה!“

קנז, המעיד על עצמו ששירת כטנקיסט במילחמה, מנסה להביע בדרכו הוא, את מחאתו על מה שקורה במדינה, ושכל־כך לא מוצא חן בעיניו. לדעתו, „מכרו את המילחמה“. באמנות הופיעו בתקופה ש־אחרי המילחמה „זוועות לעוזרות בית“. הוא, לעומת זאת, הציג אז בצוותא אך זה „לא עבר“.

זהו ניסיון נוסף להשתמש בפוליטיקה, כמקדם אמנותי. קדמו לו רבים. ביניהם, למשל, הכרזות של משה גרשוני, יגאל תומרקין וחבריהם. גם הם השתמשו ב־אריק שרון כאנטי־מיתוס.

זוהי האופנה, והשאלה היא, אם יש פה גם אמנות. על כך קשה להשיב, מפני שבריבוי הסגנונות שבהם השתמש קנז קשה לראות כיוון אמנותי מסויים. אך את המסר החברתי הוא מעביר היטב. אם זוהי הדרך להביע את הדעה הפוליטית — זוהי שאלה אחרת, שעליה יצטרך הצופה להביע את דעתו. מה שמביע קנז בכמה מיצירותיו הוא, ש„אנו חיים בשטיפות־מוח איומות“, ואת זה הוא מבטא בציור על נייר, תוך שימוש בעץ ובחומרים שונים כתוספת. ואם זוהי הרגשתו של בן הקיבוץ — יש סיבה לזעקתו.

עלים טל ■

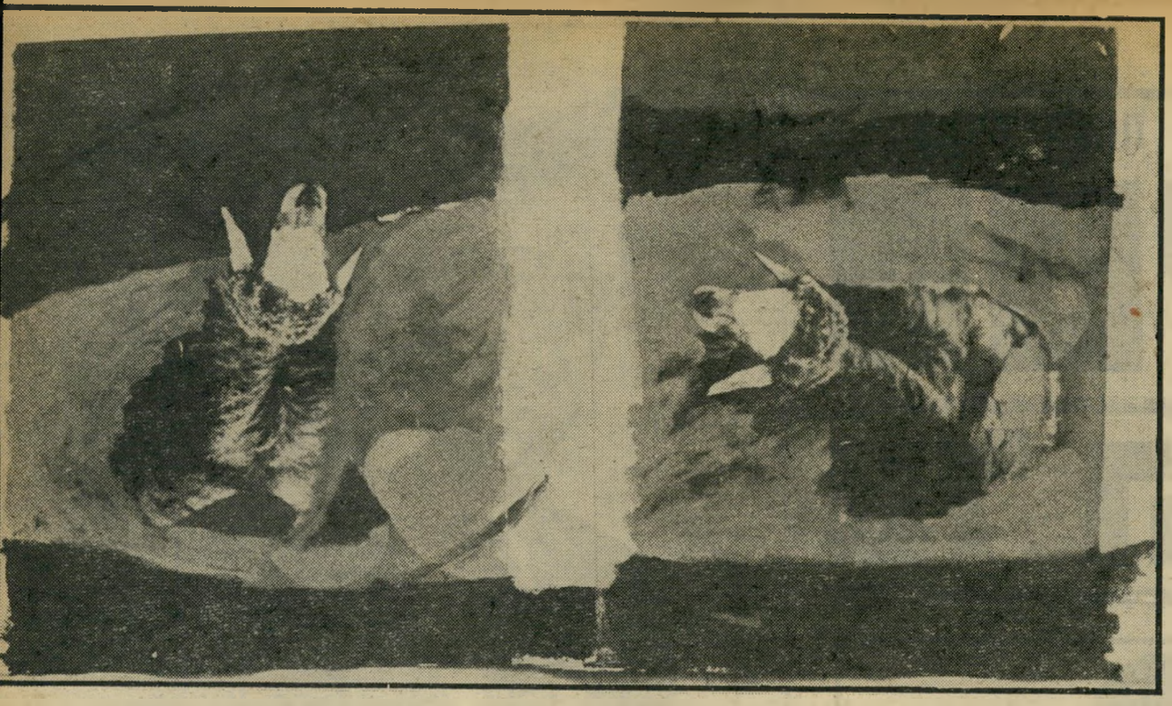

„כבשים“ של קדישמן
לירידות ועוצמה

מנשה קדישמן והכבשים

מנשקה קדישמן עשה זאת בביאנלה בוונציה. הוא הביא עדר של כבשים, שעל גבם הוסיף כתמי צבע כחולים, ויחד עם מקל הרועים שלו — היוה סנסציה בינ־לאומית בביאנלה, שהנושא המרכזי בה היה האדמה.

והוא עושה זאת שוב. הפעם אצל שרה לוי. על קירות הגלריה הקטנה מוצגים ציורים יפהפיים, המורכבים מצילום כבש, שעליו הוסיף האמן כתמי צבע עזים, ב־צהוב, כחול ואדום, המהווים חוויה אס־תטית ואמנותית. סך כל העבודות — שלוש במיספר, אחת על כל קיר. לובן ה־קירות, המצוי במרחב, בין ציור לציור, וגודל הציורים, משלימים האחד את רעהו.

קשה להאמין, שהאמן הידוע בפסלי־הגדולים וביצירותיו הענקיות, שהוצגו ־־ מוצגות במוסיאונים ברחבי העולם, יכול

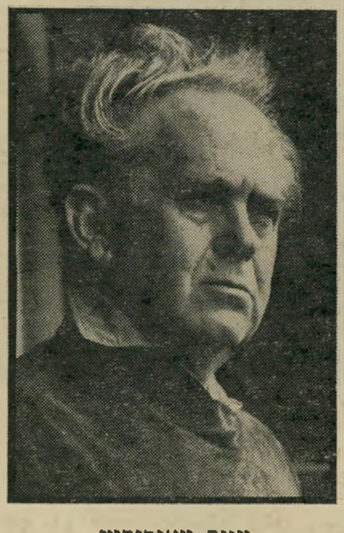

צייר מאירוביץ
מחווה לאמן

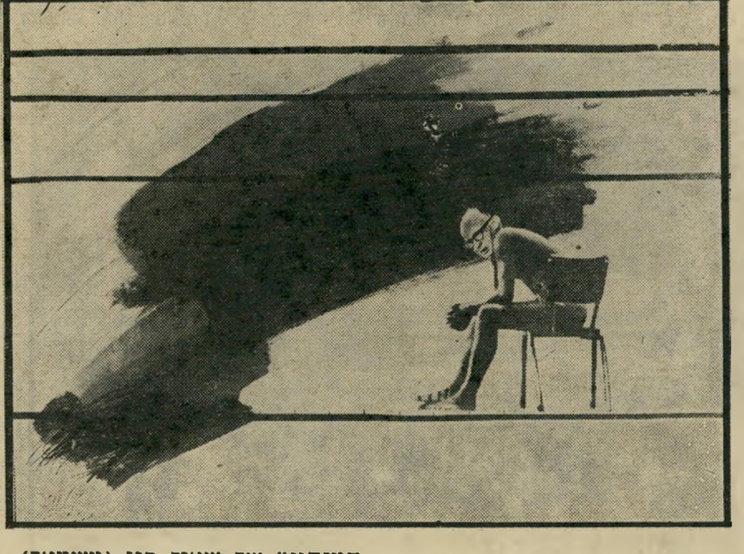

„המנחיג“ של שאול קנז (משמאל)
„אריק — עריק“